

DEPRESYONUN YORDAYICISI OLARAK SINAV KAYGISI, GÜNDELİK SIKINTILAR VE SOSYAL DESTEK

TEST ANXIETY, DAILY HASSLES, AND SOCIAL SUPPORT AS PREDICTORS OF DEPRESSION

İbrahim YILDIRIM*

ÖZET: Bu çalışmada sınav kaygısı, gündelik sıkıntılar, sosyal destek ve cinsiyet değişkenlerinin 8-11. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeylerini ne derecede yordadığı incelenmiştir. Araştırmaya 257 (% 53) kız ve 228 (% 47) erkek olmak üzere toplam 485 öğrenci alınmıştır. Veri toplama araçları olarak, Beck Depresyon Envanteri (BDI), Sınav Kaygısı Envanteri (SKE), Gündelik Sıkıntılar Ölçeği (GSÖ), Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R) ile araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Öğrenci Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Veriler, Adımsal Regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve geniş çevre ile ilgili gündelik sıkıntılar, aile desteği, öğretmen desteği ve cinsiyet değişkenleri depresyonu manidar olarak yordamakta; arkadaş desteği ile öğretim yaşamına ilişkin gündelik sıkıntılar ise yordamamaktadır. Bulgular literatür ışığında tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: depresyon, sınav kaygısı, gündelik sıkıntılar, sosyal destek, öğrenciler.

ABSTRACT: In the present study, the prediction capacity of test anxiety, daily hassles, social support, and gender variables on depression of 8th-11th grades students were examined. The sample of the study included totally 485 (257 female, 228 male). Beck Depression Inventory - Turkish Form (BDI), Test Anxiety Inventory – Turkish Form (TAI), Daily Hassles Scale (DHS), and Perceived Social Support Scale (PSSS-R) were administered in order to gather the data in this study. The data were analyzed by Stepwise Regression technique. Major findings of this study were, test anxiety, daily hassles with family, daily hassles with friends, daily hassles with environment, family support, teacher support, and gender predicted depression of 8th-11th grades students significantly. Peer support and daily hassles with academic life did not predict depression significantly. The findings were discussed in the light of related literature, and suggestion were made.

Key Words: Depression, test anxiety, daily hassles, social support, students

1. GİRİŞ

Araştırmalar, öğrencilerin algıladığı sosyal destek ile pozitif ve negatif uyum değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Sosyal destek, okul uyumsuzluğu ve kişilere karşı koruyucu ve tampon etkisiyle öğrencilere yardım etmektedir. Özellikle sosyal destek, hem çocukları hem gençleri olumsuz fiziksel ve psikolojik sonuçlara karşı tampon etkisiyle korumaktadır (Bender & Losel, 1997; Jackson & Warren, 2000). Toplumlarda yaygın, önemli ve doğal sosyal destek kaynağı ise evlilik, aile kurumu ve aile üyeleridir (Robertson, 1988). Öğrencilerin önemli sosyal destek kaynakları aileleri, arkadaşları ve öğretmenleri olarak sıralanmaktadır (Yıldırım, 1998). Morrison, John, Stephanie ve Douglas'a (1997) göre de anababalar ve öğretmenler yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri için en önemli bilgi ve destek kaynaklarıdır. Kaltiala-Heine, Rimpela, Rantanen ve Laippala'nın (2001) 14-16 yaşındaki adolesanlar üzerinde yaptıkları araştırmaya göre, aile yapısı depresyona eşlik etmektedir. Düşük anne baba eğitimi kızlar için; ailedeki işsizlik durumu ise erkekler için depresyon riskini artırmaktadır. Colarossi ve Eccles (2000) ise adolesanlar üzerinde yaptıkları bir çalışmada özsaygı ile depresyon; özsaygı ile arkadaş desteği; arkadaş desteği ile depresyon arasında yüksek korelasyonlar olduğunu belirtmektedirler. Genç yetişkinler ve adolesanlar arasında aldıkları sosyal desteğe ilişkin düşük doyuma depresif ve psikosomatik semptomlar ile kaygı eşlik etmektedir (Burke & Weir, 1978; Compas, Slavin, Wagner & Vannatta, 1986).

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

Demaray ve Malecki (2002), depresyon ile anne baba desteği ve sınıf arkadaşı desteği arasında negatif yönde manidar ilişkiler bulmuşlardır. Kaltiala-Heine, Rimpela, Rantanen ve Laippala'ya (2001) göre anne baba, öğretmen ve arkadaşan algılanan sosyal destek eksikliği hem kız hem de erkeklerde depresyonun yükselmesine yol açmaktadır.

Yapılan çalışmalarda boyun eğici davranışlar ile depresyon arasında anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır (Gilbert, 2000; Gilbert, Cheung, Grandfield, Campey, Irons, 2003; Cheung, Gilbert, Irons, 2003.). O'Connor, Berry, Weiss, ve Gilbert, (2002) 50 depresyonlu hasta ve 52 öğrenci üzerinde yaptıkları bir çalışmada depresyon ile boyun eğici davranışlar ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır. Mackinnon, Henderson ve Andrewes (1992) ise anne babanın çocuğa gereğince sıcak, yakın davranmaması ve çocuğu sıkı kontrol etmesinin depresyona yol açtığını ifade etmektedirler.

Vinokur ve Selzer (1975) olumsuz yaşam olayları ile depresyon arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmektedirler. Dunkley ve Blankstein (2000) 233 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları bir çalışmada, depresyon ile gündelik sosyal sıkıntılar, gündelik akademik sıkıntılar ve genel gündelik sıkıntılar arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır.

Birçok araştırmannın bulgular göstermektedir ki, üniversite giriş sınavı öğrencilerde depresyon yaratmaktadır. Sınav baskısı gençlerde anlamlı duygusal problemlere neden olmaktadır. Öğrencilerde üniversiteye giriş sınavı semptomları olarak tanımlanan psikolojik ve somatik bazı belirtiler görülmektedir (Lee & Larson, 2000). Yüksek sınav kaygısı, akademik başarının yanı sıra, öğrenciyi bütün yönleriyle olumsuz etkileyebilir (Ergene, 1994).

Literatür incelendiğinde depresyonun birçok faktörle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Accordino, Accordino ve Slaney'in (2000) belirttiklerine göre mükemmeliyetçilik (perfectionism) depresyona ve düşük benlik saygısına neden olmaktadır. Mükemmeliyetçilik düşüncesinin depresyonla birlikte bulunduğunu destekleyen başka araştırmalar da bulunmaktadır (Hewitt & Dyck, 1986; Alden, Bieling & Wallace, 1994; Blatt, 1995). Sumi ve Kanda, (2002) 138 üniversiteli erkek öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada nevrotik mükemmeliyetçiliğin depresyonu ve psikosomatik belirtileri anlamlı olarak yordadığını bulmuşlardır.

Depresyon puan ortalamalarının cinsiyete ve kültüre göre değiştiğini gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Takeuchi, Roberts ve Suzuki, (1994) 570 Japon ve ABD'li 12-15 yaşındaki öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada kız öğrencilerin depresyon puan ortalamalarının erkeklerinkinden anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Japon erkek öğrencilerin depresyon puan ortalamaları ise Hispanik erkek öğrencilerin depresyon puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Poli, Barbara, Mara ve Gabriele, (2003) 8-17 yaş grubundaki çocuk ve ergenler ile yaptıkları bir çalışmada kızların depresyon puan ortalamalarını erkeklerin ortalamalarından daha yüksek olarak bulmuşlardır. Buna karşın, Hisli'nin (1988, 1989) yaptığı çalışmalarda depresyon puan ortalamalarının cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyine göre değişmediği görülmüştür.

Depresyonun yaygınlığı çeşitli gruplara ve kültürlere göre farklılık göstermektedir. Kutner, Fair, ve Kutner, (1985) hemodializ hastalarının %52'sinde depresyon semptomlarının olduğunu belirtmektedirler ve bunların yarısı ise klinik depresyonlu olarak görünmektedir. Kessler ve Walters (1998) gençler arasında uzun dönemde depresyonun yaygınlık oranını %25.2 olarak belirtmektedirler. Yaygınlık oranlarında da cinsiyetlere göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hancıoğlu (1981) Ankara'nın gecekondu semtlerinde yaşayan 300 yetişkin üzerinde yaptığı bir çalışmada depresif semptomlar yaygınlığını %10; Şaher (1981) Ankara kent merkezinde 200 yetişkin üzerinde yaptığı çalışmada depresif semptomlar yaygınlığını %6.0; Demiriz (1990) ise yarı kırsal kesimden aldığı 300 yetişkin üzerinde yaptığı bir çalışmada depresif semptomların yaygınlığını %14.3 olarak belirtmektedir. Kaltiala-Heine, Rimpela, Rantanen, Laippala (2001) yaptıkları bir çalışmada 14-16 yaş grubundaki adolesanlar arasında depresyon oranı %17.2 çıkmıştır. Tekbaş, Ceylan, Hamzaoğlu, Hadse (2003) BDI'nin de kullanıldığı 2910 askere yeni alınan erler üzerinde yaptıkları araştırmada erlerin %29.9'unda depresif semptomlar bulmuşlardır. Ergene ve Yıldırım (2004) tarafından yapılan bir çalışmada üniversite adaylarından %45'inin "depresif", % 17'sinin "hafif depresif" olduğu görülmüştür.

Türkiye’de üniversiteye giriş süreci ilköğretimin ilk yıllarından başlamakta ve giderek zorlamalı bir süreç olarak yaşanmaktadır. Öğrenciler ilköğretimin sonunda Anadolu Lisesi, Fen lisesi veya süper liselerden birisine girebilmek amacıyla Liselere Giriş Sınavı’na (LGS) hazırlanmakta, okul derslerinin yanı sıra dershanelerden ve özel öğretmenlerden kurslar almaktadırlar. Çünkü, Anadolu Lisesi, Fen lisesi veya Süper Liselerinden birine giren öğrencinin üniversiteye girebilme şansı artmaktadır. Bu nedenle hemen her ilköğretim öğrencisinin hedefi LGS’den yüksek bir puan almaktır. Bu nedenle LGS’ye hazırlık süreci öğrenciler açısından oldukça zorlamalı bir süreçtir. Bu süreçte, anne babalar, çocukları için her türlü özveride bulunmaktadır.

Bununla birlikte hiç bir lise, öğrencinin üniversiteye girmesini garanti etmediği gibi, her lisans programı da kendi mezununa istihdam olanağını garanti etmemektedir. Bu nedenle, öğrenciler, mezun olduklarında kendilerine iyi bir ücretle istihdam olanağı sağlayan tıp, mühendislik, öğretmenlik, psikolojik danışma ve rehberlik gibi bazı yüksek öğretim programlarına girmeyi hedeflemektedirler. Bu programlara girebilmek için o yıl üniversite sınavına giren öğrenciler arasında en başarılı % 5’lik grubun içinde yer almak gerekmektedir. Bu, kolay yakalanacak bir başarı değildir. Dolayısıyla İlköğretim öğrencileri hedefledikleri liseye, lise öğrencileri ise üniversitede iyi bir programa girebilmek için çok çalışmak ve milyonu aşkın akranı ile rekabet ederek yüksek bir akademik başarıyı yakalamak zorundadırlar. Üstelik her yıl üniversite sınavına giren öğrenci sayısında anlamlı bir yükselme görünmesine karşın, üniversitelerin lisans programları kontenjanlarında anlamlı bir artış da bulunmamaktadır (ÖSYM, 1997, 2001, 2002, 2003, 2004).

Bu zorlamalı ve yarışmacı sistem nedeniyle daha ilköğretimin 6.-7. sınıfından başlayarak üniversiteye girinceye kadar öğrencilerin çoğu dersanelere devam etmekte, özel öğretmenlerden dersler almaktadırlar. Bütün çabasına karşın üniversiteyi kazanamayan öğrenciler sonraki yıllarda dersanelerden kurslar almaya ve ÖSS’ye girmeye devam etmektedirler.

Tablo 1: Üniversite Seçme ve Yerleştirme Sınavı’na başvuran ve dört yıllık lisans programına (Açıköğretim hariç) yerleşenlerin yıllara göre sayı ve yüzdeleri

YIL	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Başvuran	1398367	1355707	1478365	1407920	1471197	1817590	1593831	1897196
Yerleşen	147874	153230	153214	160227	166955	174555	187190	197771
%	10,6	11,3	10,4	11,4	11,3	9,60	11,74	10,42

Üniversite sınavına (ÖSS) hazırlık sürecinde bazı öğrencilerde duygusal sorunların ortaya çıktığı, bu öğrencilerin okul veya dersanelerdeki Rehberlik Servisleri’ne başvurdukları, bazı öğrencilerin sağlık kurumlarındaki psikolog veya psikiyatristlerden yardım aldıkları gözlenmektedir. Ergene ve Yıldırım (2004) tarafından yapılan bir çalışmada üniversite adaylarından %45’inin “depresif”, % 17’sinin “hafif depresif” olduğu; ayrıca kız adaylarda depresyon oranının erkek adaylardan daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Depresyonla ilgili literatür incelendiğinde, Ergene ve Yıldırım’ın bulguları dikkat çekicidir. Bu bulgulardan sınavlara hazırlık sürecinin öğrencilerde depresyona yol açtığı düşünülebilir.

Bu nedenle, bu çalışmanın birinci amacı, sınav kaygısı, aile, arkadaş, öğretim yaşamı ve çevre ile ilgili gündelik sıkıntılar ile aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenlerinin 8-11. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeylerini ne kadar yordadığını incelemektir. İkinci amacı eğitim kurumlarında çalışan psikolojik danışmanlar ve öğretmenler ile anne babalara çeşitli sınavlara hazırlanan öğrencilere nasıl destek olabileceklerine ilişkin önerilerde bulunmak. Üçüncü amacı ise bu konuda literatürdeki bir boşluğu doldurmaktır.

1.1 Problem

Bu çalışmada “sınav kaygısı, gündelik sıkıntıları ile aldıkları sosyal destek ve cinsiyet değişkenleri öğrencilerin depresyon düzeylerini manidar olarak yordamakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya dayalı olarak araştırmanın alt problemleri şöyle belirlenmiştir:

Sınav kaygısı, “aile, arkadaş, öğretim yaşamı ve çevre” ile ilgili sıkıntılar ile öğrencilerin “aile, arkadaş ve öğretmen”lerinden aldıkları sosyal destek ve “cinsiyet” değişkenleri, (a) **birlikte** depresyonun ne kadarını yordamaktadır? (b) Bu değişkenlerden her birinin öğrencilerin depresyon düzeylerini yordamadaki güçleri nedir? (c) Bu değişkenlerin depresyonu yordamadaki önem sırası nedir?

2.YÖNTEM

2.1 Araştırma Kapsamına Alınan Bireyler

Araştırma kapsamına 2003-2004 öğretim yılı bahar döneminde, seçkisiz olarak, Ankara merkezinde bulunan iki ilköğretim okulu, dört lise ile iki dershaneden olmak üzere 257 (% 53) kız, 228 (% 47) erkek olmak üzere toplam 485 öğrenci alınmıştır. Öğrencilerin 105’i (% 21,6) ilköğretim sekizinci sınıf; 117’si (% 24) dokuzuncu sınıf; 115’i (%23,7) onuncu sınıf; 148’i (%30,5) on birinci sınıf öğrencisidir. Onuncu ve on birinci sınıf öğrencilerinden 105’i (% 39,9) Matematik-Fen; 90’ı (% 34,2) Türkçe-Matematik; 68’i (% 25,8) Sosyal alanda okumaktadır. Öğrencilerden 245’i (%50,5) ailesinin aylık gelirinin yeterli; 240’ı (% 49,5) ise yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerden 76’sı (% 15,6) derslerdeki başarılarının çok iyi, 202’si (% 41,6) iyi; 178’i (% 36,7) orta ve 29 öğrenci (% 5,9) de geçer düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, Beck Depresyon Envanteri (BDI), Sınav Kaygısı Envanteri (SKE), Gündelik Sıkıntılar Ölçeği (GSÖ) ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R)- ile araştırmacı tarafından geliştirilen Öğrenci Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Beck Depresyon Ölçeği (BDI)

Beck tarafından geliştirilen ve Hisli (1988, 1989) tarafından Türkçe’ye uyarlanmış olan Beck Depresyon Ölçeği (BDI) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik katsayıları yüksek bulunmuştur. Yetişkinlere de uygulanabilen BDI, 21 kategorik semptomlar maddesi içeren Likert türü dörtlü derecelendirmeli (0-3 değer) bir ölçektir. Puanın yüksekliği bireyin o semptomu yüksek derecede yaşadığını göstermektedir.

Sınav Kaygısı Envanteri (SKE): Speilberger ve bir grup doktora öğrencisi tarafından 1974-1979 yıllarında geliştirilen Sınav Kaygısı Envanteri (SKE) Likert tipi, “kuruntu” ve “duyuşsal” alt testleri ile iki alt test için ortak olan 20 maddeden oluşmuştur. Bu araştırmada SKE’nin tüm test puanları kullanılmış olup SKE tüm testten alınabilecek puan 20 ile 80 arasında değişmektedir. SKE’nin Türkçe çevirisi, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Öner (1990) tarafından yapılmıştır. Öner, ölçeğin tüm test için KR-20 Alfa değerini 0.87 bulunmuş ve ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının tüm test için 0.90 ile 0.70 arasında değiştiğini vurgulamıştır.

Gündelik Sıkıntılar Ölçeği (GSÖ)

GSÖ, Türkiye koşullarında geliştirilmiştir. GSÖ’de dört alt ölçek (AİS= Aile Sıkıntısı, ARS= Arkadaş Sıkıntısı, ÖYS= Öğretim Yaşamı Sıkıntısı, GÇS= Geniş Çevre Sıkıntısı) ve toplam 52 madde bulunmaktadır. Ölçek beşli derecelendirmeli (bana tamamen uygun =5 ile bana hiç uygun değil=1) olup bireyler maddelerin başındaki parantezin içine seçtiği dereceye karşılık gelen rakamı yazarak tepkide bulunmaktadır.

GSÖ’nin ve alt ölçeklerin Alpha güvenilirlik katsayısı ile test tekrar test güvenilirliği (rxx) incelenmiştir. GSÖ’nin tümü için Alpha= .91, rxx= .93; AİS için Alpha= .83, rxx= .81; ARS için Alpha= .77, rxx= .81; ÖYS için Alpha= .83, rxx=.86; GÇS için Alpha= .75, rxx=.82 bulunmuştur. Elde edilen güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin kanıtlar, GSÖ ve alt ölçeklerinin, öğrencilerin gündelik sıkıntılarını ölçmek amacıyla güvenle kullanılabileceğini göstermektedir (Yıldırım, 2004)

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

Araştırmada öğrencilerin aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen ve 2004 yılında revizyonu yapılan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R) kullanılmıştır. ASDÖ-R’de toplam 50 madde bulunmaktadır. Ölçek üçlü de-

reelendirmeli (bana uygun =3, bana kısmen uygun=2, bana uygun değil=1) olup bireyler maddelerin karşısındaki uygun seçeneğin altındaki parantezin içine çarpı (x) işareti koyarak tepkide bulunmaktadır. Yüksek puan, bireyin daha fazla sosyal destek aldığı anlamına gelmektedir.

ASDÖ-R'nin Alpha güvenilirlik katsayısı ve test tekrar test güvenilirliği (r_{xx}) incelenmiştir. ASDÖ-R'nin tümü için Alpha= .93, $r_{xx} = .91$; AİD için Alpha= .94, $r_{xx} = .89$; ARD için Alpha= .91, $r_{xx} = .85$; ÖGD için Alpha= .93, $r_{xx} = .86$ bulunmuştur. Elde edilen güvenilirlik katsayıları ASDÖ-R ve alt ölçeklerinin, öğrencilerin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden aldıkları sosyal desteği ölçmek amacıyla güvenle kullanılabilceğini göstermektedir.

Geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin elde edilen kanıtlar değerlendirildikten sonra her dört ölçeğin de lise öğrencileri üzerinde güvenle kullanılabilceği kanısına varılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen 20 soruluk kişisel bilgi formu ile birlikte ölçekler öğrencilere uygulanmıştır.

2.3 İşlem

Veri toplamak amacıyla 2003-2004 öğretim yılı bahar döneminin sonuna doğru araştırma kapsamına giren 6 okul ile iki dershaneye gidilerek yönetici ve öğretmenlerle görüşülmüş, uygulama öncesinde araştırmanın amacı ve önemi konusunda öğrencilere de bilgi verilerek, ölçek maddelerini içtenlikle yanıtlamaları amacıyla öğrenciler güdülendirilmiş ve belirtilen dört ölçek ile öğrenci kişisel bilgi formu birlikte sınıflarda öğrencilere uygulanmıştır. Böylece her öğrenciye ilişkin "depresyon", "sınav kaygısı", "gündelik sıkıntılar" ve "sosyal destek" ile ilgili olmak üzere dokuz puan elde edilmiştir.

2.4 Verilerin Analizi

Her öğrenciye ilişkin dokuz farklı puana ait veriler bilgisayara girilmiş, daha sonra, yordayıcı değişken olarak ele alınan "sınav kaygısı", "aile, arkadaş, öğretim yaşamı ve geniş çevre" ile ilgili gündelik sıkıntılar, "aile, arkadaş, öğretmen" desteği değişkenleri ile depresyon arasında doğrusal bir ilişkinin olup olmadığı SPSS programında saçılma diyagramı ile incelenmiştir. Yordayıcı değişkenler ile yordanan değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu belirlendikten sonra adımsal (stepwise) regresyon analizi tekniği uygulanmış ve sonuçlar açıklanmıştır. Araştırmada, manidarlık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, akademik başarının yordayıcısı olarak ele alınan değişkenlere ilişkin veriler üzerinde yapılan adımsal regresyon analizinin sonuçları Tablo-2'de verilmiş ve tablo açıklanmıştır. Adımsal regresyon analizine ilişkin ANOVA tablosu açıklanan varyansın ya da söz konusu ilişkiye ait regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo-2'de görüleceği gibi, adımsal regresyon analizi, depresyonu manidar düzeyde yordamadığı için "arkadaş desteği - ARD" ile "öğretim yaşamı ile ilgili gündelik sıkıntılar - ÖYS" değişkenlerini analize almamış; diğer yedi değişken adımsal regresyon analizi sürecinde işlem görmüştür. Gerek standardize edilmiş regresyon katsayıları gerek ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde "sınav kaygısı - SKE", "aile ile ilgili sıkıntılar - AİS" "arkadaşlar ile ilgili sıkıntılar - ARS" ve "geniş çevre ile ilgili sıkıntılar -GÇS" değişkenleri ile depresyon arasında pozitif yönde; "aile desteği - AİD", "öğretmen desteği - ÖGD" ve "cinsiyet" değişkenleri ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. "SKE", "AİS", "ARS", "GÇS", "AİD", "ÖGD" ve "cinsiyet" değişkenlerinin birlikte 8-11. sınıf öğrencilerinin depresyonlarına ilişkin toplam varyansın yaklaşık % 37 kadarını açıkladığı görülmektedir ($R=0,606$, $R^2 = 0,367$, $p<.001$).

Adımsal regresyon analizinin birinci adımında incelenen SKE değişkeninin öğrencilerin depresyonlarını yordamada standardize edilmiş regresyon katsayısı (Beta) 0,437 çıkmıştır. Tek başına SKE değişkeninin öğrencilerin depresyonlarının %19 kadarını ($R^2= 0.191$) açıkladığı görülmektedir.

Adımsal regresyon analizinin ikinci adımında modele SKE değişkeninin yanında AİS değişkeni girmiştir. SKE ve AİS değişkenleri birlikte depresyonun yaklaşık % 31'ini ($R= 0,560$, $R^2 = 0.313$) açıklamaktadır.

Tablo 2: Depresyonun yordayıcıları olarak Sınav Kaygısı (SKE), Aile Sıkıntısı (AİS), Arkadaş Sıkıntısı (ARS), Aile Desteği (AİD), Geniş Çevre Sıkıntısı (GÇS), Öğretmen Desteği (ÖGD) ve cinsiyet değişkenlerine ilişkin Adımsal Regresyon Analizi sonuçları

Model	Standardize edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar Beta	t	Korelasyonlar		R	R2
	B	Std. Err			İkili	Kısmi		
1. (Sabit)	,771	1,052		,733				
SKE	,293	,023	,437	12,473***	,437	,437	,437 ^a	,191
2. (Sabit)	-6,365	1,174		-5,421***				
SKE	,242	,022	,362	10,947***	,437	,393	,560 ^b	,313
AİS	,282	,026	,357	10,794***	,433	,388		
3. (Sabit)	-7,707	1,201		-6,415***				
SKE	,230	,022	,344	10,465***	,437	,378		
AİS	,229	,029	,290	7,999***	,433	,298	,576 ^c	,331
ARS	,160	,038	,154	4,252***	,358	,164		
4. (Sabit)	,839	2,409		,348				
SKE	,230	,022	,344	10,566***	,437	,382		
AİS	,181	,031	,230	5,940***	,433	,226	,590 ^d	,348
ARS	,161	,037	,154	4,306***	,358	,166		
AİD	-,131	,032	-,142	-4,079***	-,302	-,157		
5. (Sabit)	,365	2,402		,152				
SKE	,223	,022	,334	10,258***	,437	,372		
AİS	,163	,031	,206	5,216***	,433	,200		
ARS	,149	,037	,143	3,996***	,358-	,154	,596 ^e	,355
AİD-,138	,032	-,150	-4,314***	,302	-,166			
GÇS	,120	,044	,092	2,739**	,256	,107		
6. (Sabit)	2,884	2,551		1,131				
SKE	,209	,022	,313	9,403***	,437	,345		
AİS	,168	,031	,214	5,419***	,433	,207		
ARS	,149	,037	,143	4,012***	,358	,155	,603 ^f	,363
AİD	-,139	,032	-,150	-4,348***	-,302	-,168		
GÇS	,126	,044	,096	2,875**	,256	,112		
Cinsiyet		-1,474	,522	-,091	-2,823**	-,141	-,110	
7. (Sabit)	4,654	2,698		1,725				
SKE	,205	0,22	,307	9,222***	,437	,340		
AİS	,165	,031	,209	5,322***	,433	,204		
ARS	,152	,037	,146	4,105***	,358	,159		
AİD	-,114	,034	-,124	-3,340***	-,302	-,130	,606 ^g	,367
GÇS	,118	,044	,090	2,700**	,256	,105		
Cinsiyet	-,1524	,522	-,094	-2,921**	-,141	-,114		
ÖGD	-,060	,031	-,069	-1,977*	-,232	-,077		

Bağımlı değişken: Depresyon

P* < .05, ** p < .01, *** p < .001

a. yordayıcılar (sabit), SKE

b. yordayıcılar (sabit), SKE, AİS

c. yordayıcılar (sabit), SKE, AİS, ARS

d. yordayıcılar (sabit), SKE, AİS, ARS, AİD

e. yordayıcılar (sabit), SKE, AİS, ARS, AİD, GÇS

f. yordayıcılar (sabit), SKE, AİS, ARS, AİD, GÇS, cinsiyet

g. yordayıcılar (sabit), SKE, AİS, ARS, AİD, GÇS, cinsiyet, ÖGD

Diğer değişken sabit kalmak üzere, SKE değişkeni Beta katsayısı 0,362; AİS değişkeni Beta katsayısı 0,357 olarak çıkmıştır. Her iki Beta katsayısına ilişkin t değerleri manidar bulunmuştur.

Adımsal regresyon analizinin üçüncü adımında SKE ile AİS değişkenlerinin yanında modele ARS değişkeni eklenmiştir. Değişkenlerin üçü birlikte akademik başarının % 33 kadarını (R = 0,576, R² = 0.331) açıklamaktadır. Diğer değişkenler sabit tutulduğunda, SKE Beta katsayısı 0,344; AİS Beta katsayısı 0,290; ARS Beta katsayısı 0,154 çıkmıştır. Her üç Beta katsayısına ilişkin t değerleri manidar bulunmuştur.

Adımsal regresyon analizinin dördüncü adımında ise, SKE, AİS, ARS değişkenlerinin yanında modele AİD değişkeni eklenmiştir. Depresyonu etkileyen diğer değişkenler sabit tutulduğunda, modele girmiş olan dört değişken birlikte depresyonun % 35 kadarını ($R= 0,590$, $R^2= 0,348$) açıklamaktadır. Diğer değişkenler sabit tutulduğunda, SKE Beta katsayısı 0,344; AİS Beta katsayısı 0,230; ARS Beta katsayısı 0,154, AİD Beta katsayısı -0,142 çıkmıştır. Her dört Beta katsayısına ilişkin t değerleri manidar bulunmuştur.

Adımsal regresyon analizinin beşinci adımında ise, SKE, AİS, ARS, AİD değişkenlerinin yanında modele GÇS değişkeni eklenmiştir. Depresyonu etkileyen diğer değişkenler sabit tutulduğunda, modele girmiş olan beş değişken birlikte depresyonun % 36 kadarını ($R= 0,596$, $R^2= 0,355$) açıklamaktadır. Modeldeki diğer değişkenler sabit tutulduğunda, SKE Beta katsayısı 0,344; AİS Beta katsayısı 0,206; ARS Beta katsayısı 0,143, AİD Beta katsayısı -0,150, GÇS Beta katsayısı 0,120 çıkmıştır. Modeldeki beş Beta katsayısına ilişkin t değerleri manidar bulunmuştur.

Adımsal regresyon analizinin altıncı adımında ise, SKE, AİS, ARS, AİD, GÇS değişkenlerinin yanında modele “cinsiyet” değişkeni eklenmiştir. Depresyonu etkileyen diğer değişkenler sabit tutulduğunda, modele girmiş olan altı değişken birlikte depresyonun % 36 kadarını ($R= 0,603$, $R^2= 0,363$) açıklamaktadır. Modeldeki diğer değişkenler sabit tutulduğunda, SKE Beta katsayısı 0,313; AİS Beta katsayısı 0,214; ARS Beta katsayısı 0,143, AİD Beta katsayısı -0,150, GÇS Beta katsayısı 0,096 ve “cinsiyet” Beta katsayısı -0,091 çıkmıştır. Modeldeki altı Beta katsayısına ilişkin t değerleri manidar bulunmuştur.

Adımsal regresyon analizinin yedinci adımında ise, SKE, AİS, ARS, AİD, GÇS, cinsiyet değişkenlerinin yanında modele son olarak ÖGD değişkeni eklenmiştir. Depresyonu etkileyen diğer değişkenler sabit tutulduğunda, modele girmiş olan yedi değişken birlikte depresyonun % 37 kadarını ($R= 0,606$, $R^2= 0,367$) açıklamaktadır. Modeldeki diğer değişkenler sabit tutulduğunda, SKE Beta katsayısı 0,307; AİS Beta katsayısı 0,209; ARS Beta katsayısı 0,146, AİD Beta katsayısı -0,124, GÇS Beta katsayısı 0,090, “cinsiyet” Beta katsayısı -0,094 ve ÖGD Beta katsayısı -0,069 çıkmıştır. Modeldeki yedi Beta katsayısına ilişkin t değerleri manidar bulunmuştur.

Yedinci adımda modele giren değişkenler incelendiğinde SKE değişkeni Beta katsayısının (0,307) en yüksek; ÖGD Beta katsayısının (-0,069) ise en düşük olduğu görülmektedir. Modeldeki değişkenlere ilişkin gerek regresyon katsayıları, gerek R^2 ve t değerleri incelendiğinde, 8.-11. sınıf öğrencilerinin depresyonlarını birinci sırada SKE, ikinci sırada AİS üçüncü sırada ARS, dördüncü sırada AİD, beşinci sırada GÇS, altıncı sırada “cinsiyet” ve son sırada ise ÖGD değişkenlerinin manidar olarak yordadıkları görülmektedir. ARD ve ÖYS değişkenlerinin ise 8.-11. sınıf öğrencilerinin depresyonlarını manidar düzeyde yordayıcı bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, “sınav kaygısı”, “aile ile ilgili sıkıntılar” “arkadaşlar ile ilgili sıkıntılar” ve “geniş çevre ile ilgili sıkıntılar” değişkenleri ile depresyon arasında pozitif yönde; “aile desteği”, “öğretmen desteği” ve “cinsiyet” değişkenleri ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. “Sınav kaygısı”, “aile ile ilgili sıkıntılar” “arkadaşlar ile ilgili sıkıntılar”, “geniş çevre ile ilgili sıkıntılar”, “aile desteği”, “öğretmen desteği” ve “cinsiyet” değişkenlerinin birlikte 8-11. sınıf öğrencilerinin depresyonlarına ilişkin toplam varyansın yaklaşık % 37 kadarını açıkladığı görülmektedir ($R=0,606$, $R^2= 0,367$, $p< .001$). Öğrencilerinin depresyonlarını birinci sırada “sınav kaygısı”, ikinci sırada “aile ile ilgili sıkıntılar”, üçüncü sırada arkadaşlar ile ilgili sıkıntılar”, dördüncü sırada “aile desteği”, beşinci sırada “geniş çevre ile ilgili sıkıntılar”, altıncı sırada “cinsiyet” ve son sırada ise “öğretmen desteği” değişkenlerinin manidar olarak yordadıkları görülmektedir. “Arkadaş desteği” ve “öğretim yaşamıyla ilgili sıkıntılar” değişkenlerinin ise 8.-11. sınıf öğrencilerinin depresyonlarını manidar düzeyde yordayıcı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Elde edilen bulgular, giriş kısmında verilen literatürle ve Bender ve Losel, (1997), Jackson ve Warren, (2000). Robertson, (1988), Kaltiala-Heine, Rimpela, Rantanen, Laippala'nın (2001) bulguları ile tutar-

lı görünmektedir. Ancak, öğretmen desteği değişkeninin depresyonun önemli yordayıcısı olarak çıkmaması Morrison, John, Stephanie, Douglas'ın (1997) ve Yıldırım'ın (1998) "öğrenciler için en önemli destek kaynaklarından birisi de öğretmenlerdir" yönündeki görüşü ile uygun düşmemektedir. Elde edilen bulgulardan, öğretim yaşamıyla ilgili sıkıntıların öğrenciler için depresyonu tetikleyen önemli bir faktör olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, ayrıca araştırılması gereken önemli bir konu olarak görünmektedir.

Sınav kaygısı birinci sırada depresyonun önemli yordayıcısı olarak çıkmıştır. Yüksek sınav kaygılı bireylerin, düşük sınav kaygılı bireylere göre sınavlarda daha düşük düzeyde performans gösterdikleri (Deffenbacher & Deltz, 1978; Kirkland & Hollansworth, 1980; Culler & Holahan, 1980; Benjamin & diğerleri, 1981; Rocklin & Thompson, 1985; Deffenbacher & Hazelius, 1985) bu nedenle öğretim yaşamıyla ilgili sıkıntıların sınav kaygısı üzerinden depresyonu etkilemiş olabileceği düşünülebilir. Öyleyse, eğitim kurumlarında öğrencilerin sınav kaygısıyla başa çıkmalarına yönelik programlara gereksinim bulunmaktadır. Sınav kaygısının azaltılmasına yönelik olarak yapılan bir çalışmada sınav kaygısıyla başa çıkma programlarının etkili bulunduğu belirlenmiştir (Ergene, 2003). Okullarda 8.-11. sınıf öğrencilerine yönelik olarak sınav kaygısıyla başa çıkma programlarının geliştirilip uygulanması öğrencilerin depresif belirtiler geliştirmelerinde önleyici bir etkiye sahip olabilir.

Aile, arkadaş ve geniş çevre ile ilgili sıkıntılar da depresyonun önemli yordayıcıları çıkmıştır. Zorlamalı bir sınav süreci yaşayan öğrenciler, bu süreçte kendilerini anne babaları, öğretmenleri ve diğer çevresindeki yetişkinlerin baskısı altında hissediyor olabilirler. Elde edilen bu bulgular, boyun eğici davranışların depresyonla ilişkili ve depresyonun anlamlı bir yordayıcısı olduğu (Şahin & Şahin, 1992; Gilbert 2000, 2001) boyun eğici davranışların korkuya dayandığını ve bireyin atılğanlığını ketlediği (Gilbert, Cheung, Grandfield, Campey & Irons, 2003) anne babanın çocuğa gereğince sıcak, yakın davranmaması ve çocuğu sıkı kontrol etmesinin depresyona yol açtığı (Mackinnon, Henderson & Andrewes, 1992) yönündeki bulgularla tutarlı görünmektedir. Bu nedenle okullarda, özellikle 8.-11. sınıf öğrencilerinin anne babalarına yönelik olarak eğitim programlarının uygulanması, bu programlar aracılığıyla anne babaların kendi çocuklarına karşı daha destekleyici davranabilmeleri için bilinçlendirilmeleri yararlı olabilir. Öncelikli olarak da bu programlara depresyon düzeyi yüksek olan öğrencilerin anne babaları alınabilir.

Cinsiyet değişkeni de depresyonu anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kız öğrencilerin depresyon puan ortalaması erkeklerin depresyon puan ortalamasından anlamlı olarak daha yüksek çıkmaktadır. Buradan yola çıkılarak, sınavlara hazırlık sürecinde kız öğrencilerin erkeklere kıyasla aile, arkadaş ve geniş çevre ile ilgili sıkıntıları daha sık ve yoğun yaşamış olabilecekleri, buna karşın ailelerinden de yeterince destek görmedikleri düşünülebilir. Bu nedenle, "cinsiyet ayrımcılığı ve sonuçları", "kız ve erkek öğrenciler için üniversiteye girmenin ve meslek edinmenin önemi" gibi konuların yukarıda önerilen anne baba eğitim programları kapsamında işlenerek anne babaların bilgilendirilmeleri yararlı olabilir.

Sonuç olarak, 8.-11. sınıf öğrencileri zorlamalı bir süreç yaşamaktadırlar. Bu süreçte "sınav kaygısı", "aile ile ilgili sıkıntılar" "arkadaşlar ile ilgili sıkıntılar", "geniş çevre ile ilgili sıkıntılar", "aile desteği", "öğretmen desteği" değişkenlerinin anlamlı düzeyde öğrencilerin depresyonlarını yordadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, öğrencilerin yaşadıkları gündelik sıkıntılarla, sınav kaygısıyla başa çıkmaları ve öğrencilere destek olabilmeleri amacıyla öğretmenler, anne babalar ve psikolojik danışmanların ortak anlayış ve işbirliği içinde olmaları yararlı olabilir.

KAYNAKLAR

- Accordino, D.B., Accordino, M.P., & Slaney, R.B., (2000). An investigation of perfectionism, mental health, achievement, and achievement motivation in adolescents. *Psychology in the Schools*, 37 (6), 535-545.
- Alden, L.E., Bieling, P.J., & Wallace, S.T., (1994). Perfectionism in an interpersonal context: A self-regulation analysis of dysphoria and social anxiety. *Cognitive Therapy and Research*, 18, 297-316.
- Bender, D., & Losel, F., (1997). Protective and risk effects of peer relations and social support on antisocial behavior in adolescents from multi-problem milieus. *Journal of Adolescence*, 20, 661-678.

- Benjamin, M., W.J. McKeachie. & Lin, J.G. (1981). Test anxiety: deficits in information processing. *Journal of Educational Psychology*, 73, 816-824.
- Blatt, S., (1995). The destructiveness of perfectionism. *American Psychologist*, 50, 1003-1020.
- Burke, R.J., & Weir, T., (1978). Benefits to adolescents of informal helping relationships with their parents and peers. *Psychological Report*, 42, 1175-1184.
- Cheung, M.S.P., Gilbert, P. & Irons, C., (2003). An Exploration of shame, social rank and rumination in relation to depression. *Personality and Individual Differences*, elsevier.com, 1-11.
- Colarossi, L. G., & Jacquelynne S. E. (2000). A prospective study of Adolescents' peer support: Gender differences and the influence of parental relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 29 (6), 661-678.
- Compas, B.E., Slavin, L.A., Wagner, B.M., & Vannatta, K. (1986). Relation of life events and social support with psychological dysfunction among adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 15, 205-221.
- Culler, R.E. & Holahan, C.J. (1980). Test anxiety and academic performance: The affected study of related behaviors. *Journal of Educational Psychology*. Vol. 72, 16-20.
- Deffenbacher, J.L. & Deitz, S.R. (1978). Effects of test anxiety on performance, worry and emotionality in naturally occurring exams. *Psychology in the School*. Vol.15, 446-450.
- Deffenbacher, J.L. & S.L. Hazelius. (1985). Cognitive, emotional and psychological component of test anxiety. *Cognitive Therapy and Research*, 15, 446-450.
- Demaray, M., K., & C. K. Malecki., (2002). The relationship between perceived social support and maladjustment for students at risk. *Psychology in the Schools*, 39(3), 305-316.
- Demiriz, E. (1990). Yarı-kırsal kesimde depresyon epidemiyolojisi ve ruhsal bozuklukların sıklığı üzerine bir araştırma. Hacettepe Üniversitesi, Psikiyatri Bölümü, uzmanlık tezi. Ankara
- Dunkley, D. M., & K. R. Blankstein. (2000). Self-critical perfectionism, coping, hassles, and current distress: A structural equation modeling approach. *Cognitive Therapy and Research*, 24(6), 713-730.
- Ergene, T. & Yıldırım, İ. (2004). Üniversite adaylarının depresyon düzeyleri. *Psikiyatri Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 12(2), 91-100.
- Ergene, T. (1994). Sınav kaygısı ile başa çıkma programının etkililiği. *Psikiyatri Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 2(1), 36-42
- Ergene, T. (2003). Effective interventions on test anxiety reduction: A meta-analysis. *School Psychology International*, 24(3), 313-328.
- Gilbert, P. (2000). The relationship of shame, social anxiety and depression: the role of the evaluation of social rank. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7, 174-189.
- Gilbert, P. (2001). Evolution and social anxiety: The role of social competition and social hierarchies. *Social Anxiety: Psychiatric Clinics of North America*, 24, 723-751.
- Gilbert, P., Cheung, M,S-P., Granfield, T., Campey, F., & Irons, C. (2003). Assessment recall of threat and submissiveness in childhood: Development of a new scale and its relationship with depression, social comparison and shame. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 10, 108-115.
- Hancıoğlu, M. (1981). Kentleşme ve psikiyatrik epidemiyoloji-gecekondu bölgesi ve kent merkezinde karşılaştırmalı alan çalışması. Hacettepe Üniversitesi, Psikiyatri Bölümü, uzmanlık tezi. Ankara.
- Hewitt, P.L., & Dyck, D.G. (1986). Perfectionism, stress, and vulnerability to depression. *Cognitive Therapy and Research*, 10, 137-142.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6(22), 118-122.
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliliği güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 3-13.
- Jackson, Y., & Warren, J.S. (2000). Appraisal, social support, and life events: Predicting outcome behavior in school-age children. *Child Development*, 71, 1441-1457.
- Kaltiala-Heine, R., Rimpela, M., Rantanen, P. & Laippala, P. (2001). Adolescent depression: The role of discontinuities in life course and social support. *Journal of Affective Disorders*, 64, 155-166
- Kessler, R. C. & Walters, E. E. (1998). Epidemiology of DSM-R major depression and minor depression among adolescents and young adults in the national comorbidity survey. *Depression and Anxiety*, 7, 3-14.
- Kirkland, K. & J.G. Hollansworth. (1980). Effective test taking: skill acquisition versus anxiety reduction techniques. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 431-439.

- Kutner, N.G., Fair, D.L. & Kutner, M.H. (1985). Assessing depression and anxiety in chronic dialysis patients. *Journal of Psychosomatic Research*, 29:23-31.
- Lee, M. & Larson, R. (2000). The Korean examination hell: Long hours of studying, distress, and depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 249-271.
- Mackinnon, A., Henderson, A. S. & Andrews, G. (1992). Parental 'affectionless control' as an antecedent to adult depression: A risk factor redefined. *Psychological Medicine*, 23, 135-141.
- Morrison, G. M., John, L., Stephanie, S. M., Douglas, C. S. & Keith, W. (1997). Sources of Support for School-Related Issues: Choices of Hispanic adolescents varying in migrant status. *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (2), 233-251.
- O'Connor, L.E., Berry, J.W., Weiss, J. & Gilbert, P. (2002). Guilt, fear, submission, and empathy in depression. *Journal of Affective Disorder*, 71, 19-27.
- Osseiran-Waines, N. & Almacian, S. (1994). Types of social support: relation to stress and academic achievement among prospective teachers. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 26(1), 1-20.
- Öner, N. (1990). Sınav kaygısı envanteri elkitabı. İstanbul: YÖRET Yayınları.
- ÖSYM, (1997). 1996 Yükseköğretim öğrenci kontenjanları. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM. (2001). Yükseköğretime girişte okul türü ve öğrenim durumuna göre başvuran-yerleşen aday sayıları. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM. (2002). Yükseköğretime girişte okul türü ve öğrenim durumuna göre başvuran-yerleşen aday sayıları. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM. (2003). Yükseköğretime girişte okul türü ve öğrenim durumuna göre başvuran-yerleşen aday sayıları. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM. (2004). Yükseköğretime Girişte Okul Türü ve Öğrenim Durumuna Göre Başvuran-Yerleşen Aday Sayıları. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Poli, P., Barbara, S., Mara, M. & Gabriele M. (2003). Self-reported depressive symptoms in a school sample of Italian children and adolescents. *Child Psychiatry and Human Development*, 33(3), 209-226.
- Robertson, S. E. (1988). Social support: Implication for counselling. *International Journal For the Advancement of Counseling*, 11, 313-321.
- Sumi, K. & Kanda, K. (2002). Relationship between neurotic perfectionism, depression, anxiety, and psychosomatic symptoms: a prospective study among Japanese men. *Personality and Individual Differences*, 32, 817-826.
- Şaher, N. (1981). Kent merkezinde psikiyatrik epidemiyoloji ile ilgili bir alan çalışması. Hacettepe Üniversitesi, Psikiyatri Bölümü, uzmanlık tezi. Ankara.
- Şahin, N. H. & Şahin, N., (1992). Adolescent guilt, shame and depression in relation to sociotropy and autonomy. *The World Congress of Cognitive Therapy, Toronto*, June, 17-21.
- Takeuchi, K., Roberts, R.E. & Suzuki, S. (1994). Depressive symptoms among Japanese and American Adolescents. *Psychiatry Research*, 53, 259-274.
- Tekbaş, Ö. F., Ceylan, S., Hamzaoğlu, O., Hadse, M. (2003). An investigation of the prevalence of depressive symptoms in newly recruited young adult men in Turkey. *Psychiatry Research*, 119, 155-162.
- Vinokur, A. & Selzer, M.L. (1975). Desirable versus undesirable life events: their relationship with stress and mental distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32 (2), 329-337.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-88.
- Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 33-38.
- Yıldırım, İ. (2004). Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu. *Eğitim Araştırmaları (Eurasian Journal of Educational Research)*, 17, 221-236.
- Yıldırım, İ. (2004). Gündelik sıkıntılar ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Araştırmaları (Eurasian Journal of Educational Research)*, 15, 122-131.
- Yıldız, Ç. (1997). Yüksek ve düşük öğrenilmiş çaresizlik düzeylerine sahip bireylerin başarı ya da başarısızlık durumlarına ilişkin nedensel yüklemeler. Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.